

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ
ВИЩОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО СУДУ
УКРАЇНИ З РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ
І КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ
ПРО ПРАКТИКУ ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ
ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ ОКРЕМИХ НОРМ
МАТЕРІАЛЬНОГО ПРАВА
ВІД 27 ВЕРЕСНЯ 2012 Р. № 10-1392/0/4-12**

Головам апеляційних судів областей,
міст Києва та Севастополя,
Апеляційного суду Автономної
Республіки Крим

Відповідно до ст. 34 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 360-7 ЦПК доводжу до Вашого відома, що Верховним Судом України за наслідками розгляду заяв про перегляд судових рішень з мотивів неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах прийнято ряд постанов та сформульовано обов'язкові для всіх судів України правові позиції.

**Захист честі, гідності і ділової репутації;
право на повагу до сімейного, приватного життя
та відшкодування моральної шкоди**

1. Відповідно до ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати, передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади незалежно від кордонів. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними у демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Рішенням Європейського суду з прав людини від 05 травня 2011 року у справі «Редакція газети "Правое дело" та Штекель проти України» встановлено, що рішення національних судів, якими спростовано відомості, викла-

дені у статті «Спецслужба или торговое представительство», як такі, що не відповідають дійсності, порочать честь, гідність і ділову репутацію Т.Г.Л., а саме: «Член ОГ Г.Т., доверенное лицо Ан., возглавляющий основные направления в банде, координатор заказных убийств и финансист, встречается с Т. и финансирует вопросы руководства Управления СБУ в области», становлять втручання у право заявників, гарантоване ст. 10 зазначеної Конвенції, та вказано на порушення їхнього права, оскільки таке втручання суперечило принципу законності, що відносно обох заявників виявилось у відсутності чіткого законодавчого регулювання використання журналістами інформації, отриманої з Інтернету, а відносно другого заявника — у відсутності законодавчої підстави для зобов'язання його судом опублікувати вибачення (*постанова від 21 травня 2012 р. № 6-12 цс 12*).

2. Відповідно до ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Відмовляючи в задоволенні позову, суди керувалися тим, що позивач не довела, що саме з вини виконавчого комітету Краснодонської міської ради було порушено її права та що діями відповідача їй завдана моральна шкода.

Проте 21 липня 2011 р. Європейський суд з прав людини ухвалив рішення у справі за заявою Г.Н.М., яким встановлено наявність порушення ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку з недотриманням справедливого балансу між інтересами заявниці та інтересами суспільства, оскільки держава не змогла довести, що до використання дороги по вул. Ч. у м. Краснодоні як автомагістралі було здійснено адекватне екологічне дослідження наслідків такого використання та в подальшому було здійснено належну екологічну політику.

Крім того, заявниця не мала ефективної можливості впливати на процес прийняття рішень щодо використання вулиці, на якій вона проживає, як автомагістралі, включно з оскарженням у незалежному органі. Тобто встановлено порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, а саме ст. 8 Конвенції, зокрема щодо порушення права на повагу до свого приватного і сімейного життя та до свого житла (*постанова від 09 квітня 2012 р. № 6-100 цс 11*).

Житлове право

1. Відповідно до вимог п. 6.4 Тимчасового положення про порядок державної реєстрації права власності та інших речових прав на нерухоме майно,

затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 07 лютого 2002 р. № 7/5 (в редакції, що діяла на час видачі дубліката, — вересень 2004 р.), у разі крадіжки, втрати, пошкодження тощо свідоцтва про право власності чи витягу про реєстрацію прав БТІ можуть видати дублікат витягу або за дорученням органів місцевого самоврядування, місцевої державної адміністрації та інших органів здійснити необхідні підготовчі заходи для видачі дубліката свідоцтва.

Для отримання дубліката свідоцтва чи витягу подається заява, якій передуює опублікування в пресі повідомлення про недійсність викрадених, загублених, пошкоджених свідоцтв про право власності чи витягів про реєстрацію прав. БТІ перевіряє належність заявленої вимоги відомостям з Реєстру прав та оформлює дублікат свідоцтва чи витягу.

На дублікаті свідоцтва чи витягу обов'язково зазначається його номер та в Реєстрі прав робиться відмітка про втрату оригіналу свідоцтва чи витягу та відмітка про видачу дубліката свідоцтва чи витягу.

Отже, аналізуючи зміст наведеної норми, слід зазначити, що діючим законодавством передбачено видачу дубліката свідоцтва про право власності лише у разі крадіжки, втрати, чи пошкодження оригіналу свідоцтва про право власності з обов'язковим дотриманням встановленої процедури, яка передуює видачі, та визнанням у зв'язку з цим недійсним втраченого свідоцтва, а не тоді, коли співвласнику лише чиняться перешкоди для розпорядження його часткою у спільній власності на квартиру (*постанова від 20 червня 2012 р. № 6-62 цс 12*).

2. З урахуванням положень статей 64, 65 ЖК УРСР у осіб, які вселилися до наймача, виникають усі права й обов'язки за договором найму жилого приміщення, якщо особи постійно проживали разом із наймачем і вели з ним спільне господарство та були визнані членами сім'ї наймача (частини 1 і 2 ст. 64 ЖК УРСР). Крім того, особи, які вселилися до наймача, набувають рівного з іншими членами сім'ї права користування жилим приміщенням, якщо особи вселилися в жиле приміщення як члени сім'ї наймача та якщо при вселенні між цими особами, наймачем та членами його сім'ї, які проживають з ним, не було іншої угоди про порядок користування жилим приміщенням (ст. 65 ЖК УРСР).

Під час вирішення спору про право користування жилим приміщенням осіб, які вселилися до наймача, суд повинен з'ясувати, крім обставин щодо реєстрації цих осіб у спірному приміщенні, дотримання встановленого порядку при їх вселенні та наявності згоди на це всіх членів сім'ї наймача та обумовлення угодою між указаними особами, наймачем і членами сім'ї, що проживають з ним, певний порядок користування жилим приміщенням, й інші обставини справи, що мають значення для справи, а саме: чи було це приміщення постійним місцем проживання цих осіб, чи вели вони з наймачем спільне господарство, тривалість часу їх проживання (*постанова від 11 липня 2012 р. № 6-60 цс 12*).

Зобов'язання, що виникають внаслідок заподіяння шкоди

1. Відповідно до п. 37 Порядку забезпечення інвалідів автомобілями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08 вересня 1997 р. № 999 (у редакції, чинній на час прийняття рішення про надання спірного автомобіля (серпень 2005 р.)), після смерті інваліда автомобіль, яким він був забезпечений безоплатно або на пільгових умовах, залишається його сім'ї та знімається з обліку в органах соціального захисту населення.

Зазначений вище Порядок від 08 вересня 1997 р. був визнаний таким, що втратив чинність, на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 19 липня 2006 р. № 999 «Про затвердження Порядку забезпечення інвалідів автомобілями».

Відповідно до ч. 1 ст. 58 Конституції України та ч. 2 ст. 5 ЦК закони та інші нормативно-правові акти, у тому числі й акти цивільного законодавства, не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Офіційне тлумачення вказаного положення Конституції України міститься в п. 2 Рішення Конституційного Суду України від 09 лютого 1999 р. № 1-рп/99 (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів), згідно з яким дію нормативно-правового акта в часі слід розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час якого вони настали або мали місце.

Отже, на час смерті С.І.Ю. (жовтень 2007 р.), якому автомобіль був наданий як гуманітарна допомога, тобто на момент виникнення спірних правовідносин і заявлення вимог про повернення спірного автомобіля, діяв Порядок від 19 липня 2006 р. № 999, що набув чинності 09 серпня 2006 р. Згідно з п. 41 цього Порядку автомобіль, отриманий як гуманітарна допомога, після смерті інваліда повертається (вилучається) головному управлінню праці та соціального захисту населення і здається підприємству, що здійснює заготівлю та переробку металобрухту, або видається в порядку черговості інваліду, який перебуває на обліку (*постанова від 16 травня 2012 р. № 6-10 цс 12*).

2. Відповідно до ст. 1167 ЦК, якщо моральної шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки, така моральна шкода відшкодовується незалежно від вини органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка її завдала.

Відповідно до ч. 2 ст. 1168 ЦК моральна шкода, завдана смертю фізичної особи, відшкодовується її чоловікові (дружині), батькам (усиновлювачам), дітям (усиновленим), а також особам, які проживали з нею однією сім'єю.

Установивши, що смерть працівників державного акціонерного товариства «Чорноморнафтогаз» сталася внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки — гелікоптера, власником якого є КДАП «Універсал-Авіа», суди, правильно застосували положення частин 1, 2 та 5 ст. 1187 ЦК, дійшли правильного висновку про покладення на КДАП «Універсал-Авіа», власника джерела підвищеної небезпеки, а не на ДАП «Чорноморнафтогаз», з яким потерпілі перебували у трудових відносинах і загинули під час транспортування на роботу, обов'язку відшкодувати позивачам моральну шкоду, завдану смертю їхніх близьких (*постанова від 05 березня 2012 р. № 6-96 цс 11*).

3. Відповідно до п. 38 Правил відшкодування власником підприємства, установи і організації або уповноваженим ним органом шкоди, заподіяної працівникові ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 23 червня 1993 р. № 472, що діяли на час спірних правовідносин, право на отримання потерпілим виплат на відшкодування шкоди настає з дня встановлення йому МСЕК стійкої втрати професійної працездатності.

Позивачеві було встановлено втрату професійної працездатності висновком МСЕК від 19 серпня 1997 р. і на той час абз. 5 п. 11 цих Правил було передбачено, що розмір відшкодування моральної шкоди не може перевищувати 200 мінімальних розмірів заробітної плати незалежно від інших будь-яких виплат.

Абзац 5 п. 11 Правил щодо встановлення обмеження розміру відшкодування моральної шкоди 150 неоподатковуваними мінімумами доходів громадян незалежно від інших будь-яких виплат було змінено згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 1997 р. № 1100. Однак ця правова норма не має зворотної дії у часі (*постанова від 16 травня 2012 р. № 6-27 цс 12*).

4. Висновком МСЕК від 15 квітня 2008 р. позивачу встановлено II групу інвалідності безстроково та втрату 75 % професійної працездатності.

Відповідно до вимог ст. 173 КЗпП шкода, заподіяна працівникам каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням трудових обов'язків, відшкодовується у встановленому законодавством порядку.

Законом України від 23 лютого 2007 р. № 717-V «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»» внесені зміни до абз. 4 ст. 1, підпункту «е» п. 1 ч. 1 ст. 21, ч. 3 ст. 28, а також виключено ч. 3 ст. 34 вказаного Закону, скасовано право потерпілих на виробництві громадян на відшкодування їм моральної (немайнової) шкоди за рахунок Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.

Отже, відшкодовуючи моральну шкоду із ВАТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання ім. М. В. Фрунзе», суди правильно керувалися тим, що на час виникнення у позивача права на відшкодування моральної шкоди, тобто з 15 квітня 2008 р., діяла норма ст. 237-1 КЗпП, на підставі якої моральна шкода повинна бути відшкодована працівнику роботодавцем (*постанова від 18 квітня 2012 р. № 6-26 цс 12*).

Суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність до судових рішень Верховного Суду України.

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ
ВИЩОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО СУДУ
УКРАЇНИ З РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ
І КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ ПРО ПРАКТИКУ
ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ ЗАКОНОДАВСТВА
ПРИ ВИРІШЕННІ СПОРІВ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ
ІЗ КРЕДИТНИХ ПРАВОВІДНОСИН
ВІД 27 ВЕРЕСНЯ 2012 Р. № 10-1393/0/4-12**

Головам апеляційних судів областей,
міст Києва та Севастополя,
Апеляційного суду Автономної
Республіки Крим

Відповідно до ст. 34 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 360-7 ЦПК доводжу до Вашого відома, що Верховним Судом України за наслідками розгляду заяв про перегляд судових рішень з мотивів неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах прийнято ряд постанов у справах, що виникають із кредитних правовідносин, та сформульовано обов'язкові для всіх судів України правові позиції.

1. За положеннями ч. 1 ст. 559 ЦК припинення поруки в разі зміни основного зобов'язання без згоди поручителя, унаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності, презумується. У цьому разі звернення до суду з позовом про визнання договору поруки припиненим не є необхідним, проте такі вимоги підлягають розгляду судом у разі наявності відповідного спору.

З огляду на загальні засади цивільного законодавства та судочинства права особи на захист у суді порушених або невизнаних прав, рівність про-